

A művészet plakátjai

megnyitó beszéd

Reguly Antal Múemlékkönyvtár, Zirc

2012. április 4 – 2012. szeptember 2.

Meghatározása szerint: a plakát nagyméretű, nyomdailag sokszorosított kültéri hirdetmény, amely grafikai és tipográfiai elemek felhasználásával készül. A vizuális kommunikáció klasszikus formája. A plakát tervezésében alapelv a kép és szöveg egysége, az azonnali befogadhatóság érdekében az ábrázolás stilizálása, átláthatóvá, emblematikussá egyszerűsítése, valamint a közízlést kiszolgáló, de egyben azt formáló vizuális élmény keltése.

Ma az internet és a médiadömping korában szinte elképzelhetetlen, hogy egykor a plakát elsődleges vizuális forrásnak számított, hírértéke és alapvető esztétikai üzenete volt. Valamit talán sejthet ebből a mai kor embere, aki a városok utcáin, terein sétálva felkapja fejét egy-egy óriásposzter, vagy nagyméretű molinó láttán. A plakátnak egykoron ugyanilyen, sőt sok esetben még erősebb figyelemfelkeltő és információhordozó hatása, vizuális üzenete, valamint ízlésformáló szerepe is volt. Ebben hittek tervezői is, és ebben a szellemben készítették, pontosabban alkották plakátműveiket. A plakátnak mint alkalmazott grafikai műfajnak természetesen a mindenkori megrendelők igényeihez is igazodnia kell, így alapvetően meghatározó, hogy mely céllal készül, azaz miről szól. Témájuk szerint a legfontosabbak a kereskedelmi, a politikai és a kulturális plakátok.

A plakát a polgári fejlődés terméke, a nagyvárosi életforma része. A XIX. század második felében terjedt el, amikor a nyomdatechnika alkalmassá vált nagymennyiségű és -méretű falragaszok előállítására. Elsősorban litográfiával sokszorosították, ez volt a legolcsóbb és legegyszerűbb eljárás.

Kezdetben az akadémizmus szellemében készültek, de hamar kialakult a plakátművészet önálló kifejezőmódja. A modern szellemiségű plakátművészet első klasszikus művelője Henri de Toulouse-Lautrec volt. Egyszerű, de az art

deco stílusától nem mentes formanyelvet hozott létre. A szecessziós plakát meghatározó mestere a cseh származású Alfons Mucha (1860–1939) volt. Kavargó indákkal és szépséges nőalakokkal fogalmazott plakátjaival nagy népszerűsége tett szert.

A plakát művészeti értékelése koronként változó: hiszen míg az 1896-os Ezredéves Kiállításon még a kereskedelmi pavilonban kapott helyett, addig pár évtizeddel később Kassák Lajos a falragaszt már a modern kor freskójának tekintette. A jelenlegi kiállítás nem törekszik arra, hogy döntésre vigye a „merkantil kontra autonóm” vitát, mivel a plakátot olyan önálló grafikai műfajnak tekinti, amely egyenlő mértékben kötődik a történelem, a művelődéspolitikához, a gazdaságtörténet és a művészet területeihez. A plakát általában nem tekinthető kizárólag művészi produktumnak, ennek ellenére a tárlatra kiválogatott anyag a „művészet plakátjain” keresztül mutatja be a magyarországi „plakátművészetet”. Azaz kizárólag olyan műveket sorakoztat fel, amelyek a művészet bizonyos eseményeihez kötődnek, így a művészetről, a művészetért szólnak, a művészi megközelítés igényével.

A külön csoportot képező kiállításplakátok a plakátgrafikusok ars poeticái, kifejezik készítőik művészetről vallott elképzeléseit. Ezen plakátok alkotói gyakran maguk a kiállító művészek, akik így ahhoz a nagyközönséghez is tudnak szólni, amelyik különben nem jut el a kiállításokra. A kiállításplakát tehát egyedülálló lehetőség arra, hogy a legfrissebb művészeti irányzatok a közönséggel találkozzanak a kiállító tereken kívül is.

A jelenlegi tárlat a kiállításplakátok történeti áttekintésén keresztül nagy vonalakban a magyar művészet XX. századi történetét is bemutatja. Hiszen a most látható plakátok a XIX. század második felében és a XX. században megjelenő művészeti irányzatokról is tanúskodnak, így a nagybányai plein airtól kezdve a magyar szecessziós törekvéseken át, a klasszikus avantgárd illetve a konstruktivista formanyelvi is megjelenik plakátban fogalmazva. A századfordulótól kezdve vált Magyarországon általánosan elterjedt hirdetési és

művészi formává a plakát, ennek a korszaknak a művészeti közegét tükrözik a jelenleg kiállított darabok.

A magyar plakáttörténet első darabjaként Benczúr Gyulának az 1885-ös Országos Kiállításra készített falragaszát tartják számon.

A honfoglalás jubileumát köszöntő millenniumi ünnepséghez kapcsolódva már egyre több plakát tűnt fel Budapesten is, így a századfordulón a fővárosi utcaképek már szerves része volt a nagyméretű színes, litografált plakát. Eleinte festőművészek reklámozták a tárlataikat: Ferenczy Károly a nagybányai festők közös kiállítását (1897), Fényes Adolf az 1900-as Téli Kiállítást, Rippl-Rónai József az 1903-as Tavaszi Kiállítást, majd megjelentek a kereskedelmi plakátok, amelyeket már „igazi” plakátgrafikusok terveztek. Hiszen a plakát elterjedése maga után vonta a műfajjal foglalkozók professzionalizálódását is, és az 1910-es évektől már megjelent egy olyan grafikus nemzedék, akik kifejezetten a plakátra szakosodtak. Így például a tárlaton is szereplő Faragó Géza Párizsban, Alfons Muchától tanulta a mesterséget, Bíró Mihály pedig berlini és párizsi tanulmányok után, a The Studio plakátversenyét megnyerve Londonból tért haza. Az ő érdemük volt az európai plakátnyelv hazai megismertetése.

Mi sem bizonyítja jobban a plakátok esztétikai, művészi értékelését, mint az a tény, hogy napjainkra a plakátművészet a(z alkalmazott) grafika önálló ágává vált, és jelentőségéhez mérten a művészettörténet önálló területévé nőtte ki magát. Jelentős szakemberek specializálódtak arra, hogy ezt a sokoldalú témát kutassák. A plakát többretű vizuális nyelvét, annak művészi aspektusait, illetve a vizuális kultúra történetéhez szorosan kapcsolódó, annak fejlődésével párhuzamosan alakuló képi nyelvét vizsgálják. Nekem nem szorosan vett szakterületem a plakáttörténet kutatása, de számomra is, mint minden művészettel foglalkozó szakember számára a plakátoknak, és különösen a művészetről szóló plakátoknak nem csak a jelenléte és a korszak ízlésvilágával

összefüggő képi üzenete a meghatározó, hanem információs bázisként, dokumentumként való használhatóságuk is.

A jelenleg látható tárlat művészeti kiállítások plakátjain keresztül mutatja be a plakát műfaj hazai történetének kezdetét.

A kiállított plakátok, mint már említettem, hazai művészeti irányzatokat reprezentálnak, így a különböző mesterek és művészkörök művészetről vallott elveit is tükrözik.

A bemutatott plakátokon keresztül tetten érhető az is, hogyan találta meg ez a műfaj saját eszköztárát és kifejezési lehetőségeit. A tárlatot végigjárva a korai, még festményszerű hirdetésektől eljutunk a konstruktivista szellemben tervezett plakátokig, illetve a minden értelemben modernnek tekinthető reklámgrafikáig.

A kiállított anyag nyomán a magyar művészplakát „hőskorának” elsőrangú seregszemléje bontakozik ki a nézők előtt, meggyőző bizonyítékként annak, hogy hazai plakátművészetünk nemzetközi viszonylatban is megállta és megállja a helyét úgy, hogy közben sajátos (és itt a szó nem pejoratív értelmében vett) nemzeti formanyelvét is kialakította.

Szeifert Judit

Zirc, 2012. április 4.